

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاهها از دیدگاه مقام معظم رهبری[□]

اصغر اکبری پورکانی^۱

محمد سلطانمرادی^۲

چکیده

هدف: ارتقای فکر دینی در بنده دانشگاهی، یکی از دغدغه‌های اصلی مقام معظم رهبری در سالیان اخیر بوده است که نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه، رسالت اصلی در این خصوص را به عهده دارد. مهم‌ترین وظیفه نهاد نمایندگی، توسعه و تعمیق آگاهی‌ها و علائق اسلامی دانشجویان و دانشگاهیان و تبیین ارزشهای اسلامی با رویکرد معرفت‌افزایانه است. پژوهش حاضر، راهکارهای ایجاد چنین معرفتی را توسط نهاد نمایندگی در دانشگاهها از دیدگاه مقام معظم رهبری مبتنی بر نظریه تربیت بصیرت‌گرا، با **روش:** روش مقاله تحلیلی اسنادی می‌باشد. **یافته‌ها:** راهگشا بودن حضور مداوم و مستمر روحانیون مستقر در دفاتر نهاد و ارتباط داشتن با بنده دانشگاهی و پاسخگویی مستدل و منطقی به شبهات فکری موجود با رویکرد علم‌محوری و تعمیق بنیادهای صحیح دینی، تأکید ویژه بر راهاندازی کرسی‌های آزاد اندیشی در میان دانشجویان، با رویکرد مسئله‌محوری در طرح شبهات فکری و معرفت‌افزایی این دو قشر، توجه خاص به برگزاری نشستهای معرفتی ویژه استادان و دانشجویان و حضور فعالانه استادان دروس معارف اسلامی در شبهه‌زدایی و معرفت‌افزایی علم‌گرایانه از یافته‌های این تحقیق است. **نتیجه‌گیری:** مشخص شد که افزایش سطح آگاهی‌های فردی دانشجویان و پاسخگویی به شبهات مطرح شده از جانب آنان، بر عهده نهاد نمایندگی است. حضور مداوم و مستمر مسئولان نهاد نمایندگی و تحکیم ارتباط با بنده دانشگاهی، ارائه فکر نو، قوی، مستدل و منطقی در مباحث رایج، تأکید ویژه بر راهاندازی کرسی‌های آزاد اندیشی و نظریه‌پردازی در دانشگاه، عام‌نگری مخاطبان، انتقال رویکرد شاگردپروری به استادان در حوزه علوم دینی و فرهنگ‌سازی مناسب برای نهادینه کردن امر به معروف و نهی از منکر و استفاده از ظرفیتهای استادان مؤمن و انقلابی در این زمینه، از جمله موارد مهمی هستند که نقش نهاد نمایندگی را در ارتقای فکر دینی در دانشگاه تبیین می‌کنند.

واژگان کلیدی: فکر دینی، نهاد نمایندگی، استادان، دانشجویان، مقام معظم رهبری.

□ دریافت مقاله: ۱۸۹/۱۱/۲ ؛ تصویب نهایی: ۹۰/۵/۲۱

۱ کارشناس ارشد معارف اسلامی و علوم سیاسی، مربی و عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان (نویسنده مسئول) / آدرس: رفسنجان، میدان ۲۲ بهمن، بزرگراه ولایت، دانشگاه ولیعصر (عج)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه معارف اسلامی / نامبر: ۲۲۳۳۶-۲۲۰۳۹۱ /

Email: akbaripoor@yahoo.com

۲ استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان / Email: mz.soltanmoradi@yahoo.com

▪ مقدمه

ارتقای فکر دینی در جامعه اسلامی به طور اعم و در میان دانشجویان و آینده‌سازان چنین جامعه‌ای به طور اخص، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در این میان، نهادهای دانشگاهی و در رأس آنها دفتر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، وظیفه اصلی و سنگینی را در ارتقای تفکر دینی بر عهده دارند. استفاده از تمامی ظرفیتهای موجود در دانشگاه در جهت راهبرد اساسی معرفت‌افزایی بصیرت‌گرایانه، که شایسته است سرلوحه تمامی فعالیتهای نهاد نمایندگی در دانشگاه قرار گیرد، محور اصلی بحث ارتقای فکر دینی در دانشگاه را تشکیل می‌دهد.

▪ ضرورت بحث

جوانان دانشجو، بهترین سرمایه‌های نظام اسلامی‌اند؛ لذا معرفت‌افزایی این قشر عظیم و تأثیرگذار در جامعه اسلامی، از اهمیت مضاعفی برخوردار است. امروز که دانشگاه ما، از یک سو عرصه تضارب افکار و آرای مختلف اسلامی و غیر اسلامی است و از سوی دیگر، مسئله مهمی تحت عنوان تفکر دینی و غیر دینی و حدود و ثغور آن، که بسیاری از دانشجویان با کم و کیف آن آشنا نیستند، ضرورت بازتعریف فکر دینی و راهکارهای احیای آن در دانشگاه را مطرح می‌کند؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه در این حوزه، رسالت بسیار سنگینی را بر دوش دارد.

▪ هدف تحقیق

بررسی نقش نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری و رسالتهای ویژه این نهاد مقدس در احیای تفکر دینی در دانشگاه و ارائه راهکارهای عملی و مؤثر برای تقویت بنیه اعتقادی، فکری و معرفتی دانشجویان و نیز استادان؛ تا به حول و قوه الهی و با سعی وافر نهادهای فرهنگی در دانشگاه، روز به روز شاهد تعالی فکری دانشجویان و استادان در عرصه نظری و عملی باشیم.

▪ پیشینه تحقیق

در خصوص بررسی نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه، مطالب پراکنده‌ای در محیط مجازی و برخی کتب و مقالات وجود دارد، ولی مقاله جامعی که جایگاه نهاد نمایندگی را در ارتقای فکر دینی در دانشگاه از دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار دهد، به ندرت یافت می‌شود.

▪ روش تحقیق

پژوهش حاضر، به شیوه اسنادی و کتابخانه‌ای و مراجعه به کتب و مقالات موجود در فضای مجازی

اینترنت) است؛ نخست، چارچوب نظری بحث (آیه ۱۲۵ سوره نحل) تشریح شده و نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری و اهداف و وظایف آن در چارچوب مصرّح در اساسنامه، بازخوانی و سپس، تعریف احیای فکر دینی، واکاوی شده و در نهایت، با عنایت به اهداف نهاد و بازتعریف فکر دینی در دانشگاه از دیدگاه مقام معظم رهبری، راهکارهای عملی و مؤثر احیای فکر دینی، با توجه آیه پیش گفته ارائه شده است.

▪ گستره بحث

در این مقاله به طور عمده ارتقای فکر دینی در سطح دانشجویان و استادان مدنظر بوده است؛ ولی با تنقیح مناط، می‌توان این بحث را به کارکنان دانشگاه نیز تعمیم داد.

▪ یافته‌ها

حضور مداوم و مستمر روحانیون مستقر در دفاتر نهاد و ارتباط داشتن با بدنه دانشگاهی و پاسخگویی مستدل و منطقی به شبهات فکری موجود با رویکرد علم‌محوری و تعمیق بینش‌های صحیح دینی در میان دانشگاهیان، بسیار راهگشاست. تأکید ویژه بر راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی در میان دانشجویان، با رویکرد مسئله‌محوری در طرح شبهات فکری و معرفت‌افزایی این دو قشر، که از منویات مقام معظم رهبری نیز می‌باشد، در افزایش سطح آگاهی‌های دینی و معرفتی دانشجویان، بسیار تأثیرگذار است. توجه خاص به برگزاری نشست‌های معرفتی ویژه استادان و دانشجویان و حضور فعالانه استادان دروس معارف اسلامی در شبهه‌زدایی و معرفت‌افزایی علم‌گرایانه، در ارائه دیدی صحیح و رویکردی یقینی به مباحث دینی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. انتقال رویکرد شاگردپروری به استادان در حوزه علوم دینی با تأکید بر ایجاد دغدغه دینی در میان دانشجویان، در ارتقای سطح فکری و معرفتی دانشجویان، مفید و مطلوب است.

اهتمام ویژه نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری به امر به معروف و نهی از منکر در بدنه دانشگاهی، تأکید بر نقش مؤثر استادان در این حوزه، برگزاری کارگاه‌های آموزشی امر به معروف و نهی از منکر و ارائه تصویر صحیح از معروف و منکر در دانشگاه، در بالا بردن سطح تفکر دینی دانشجویان و استادان، مثمر ثمر خواهد بود.

▪ چارچوب نظری

مهم‌ترین موضوع در ارتقای تفکر دینی در جامعه دانشگاهی، نحوه دعوت کردن افراد به سوی مفاهیم دینی و در نتیجه، تعمیق بنیادین مباحث معرفتی است. از این رو در این خصوص، شیوه دعوت و چگونگی جذب افراد به سمت مفاهیم دینی و آموزه‌های اسلامی، بسیار حائز اهمیت است. آیه ۱۲۵

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۴۱

سوره نحل، شیوه‌های تبلیغی متنوعی را برای دعوت افراد به سمت خداوند و دین حق بیان می‌فرماید: «أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ»؛ [مردم را] به سوی راه پروردگارت با منطق حکیمانه و ادله قانع‌کننده و با پندی نیک و بیداری‌بخش و عبرت‌آموز دعوت کن و با آنان (مخالفان) به نیکوترین وجه محاجه و مجادله نما. [این وظیفه تو، و اما آنها] البته پروردگارت خود دانایتر است به کسی که از راه او گم‌گشته و او دانایتر است به هدایت‌یافتگان.

در این آیه، سه شیوه برای دعوت به راه خدا مطرح شده است؛ حکمت و استدلال، موعظه نیکو و جدال احسن (مناظره و مباحثه قوی و متقن). قاعدتاً استفاده از تک‌تک این روشها برای دعوت کردن افراد مختلف می‌تواند مثمر ثمر باشد. بنابر این، هر کسی را باید به شیوه‌ای خاص به سمت راه الهی دعوت کرد.

○ حکمت

نخستین شیوه دعوت به سوی حق، استفاده از منطق صحیح و استدلال متقن و مستند است که از بُعد عقلی وجود انسان استفاده می‌کند. در میان لغویون و مفسران، معانی متعددی از حکمت بیان شده است؛ دانستن برتری چیزها به وسیله برتری دانشها (ابن منظور، ۱۳۸۵، ج ۱۲، ماده حکم)، اصابت و رسیدن به حق به وسیله علم و عقل (راغب اصفهانی، ۱۳۸۶، ص ۲۴۸-۲۴۶)، فراخواندن انسانها به کردارهای نیکو و فراهم آوردن زمینه مدح آنان (طوسی، ۱۳۸۸، ص ۴۴۰-۴۳۹)، منع و مانع فساد و انحراف یا قرآن به عنوان مصداق حکمت (طبرسی، ۱۳۸۸، ج ۵، ص ۲۵۸)، گفتگو بر سبیل منازعه (طباطبایی، ۱۳۸۵، ج ۱۲، ص ۳۷۱ و ۳۷۴)، علم، دانش، منطق و استدلال (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۴۵۶)، دلیل روشنگر حق و برطرف‌کننده شبهه. (زمخشری، ۱۳۸۹، ج ۲، ص ۶۴۴)

گام اول در تبلیغ و دعوت به سمت خدا، متقن و مستند بودن مطالب وی است؛ چرا که بسیاری از افراد، تنها با دلیل موجه و منطقی است که مطلبی را می‌پذیرند؛ لذا ملاصدرا می‌فرماید: «نحن أبناء الدلیل نمیل حیث یمیل». لذا حکمت - با معانی مختلفی که از آن ذکر شد - به معنای درگیر کردن ذهن مخاطبان و سوق دادن آنان به سمت بیداری عقلانی و تفقهی است. شیوه حکمت دارای ویژگی‌هایی است که مهم‌ترین آنها انعطاف‌پذیری، سازگاری با مقتضیات زمان (فضل الله، ۱۳۵۹، ص ۴۴)، مخاطب‌شناسی (شریفی، ۱۳۸۱، ص ۲۸)، تسلط کافی بر مطلب و محیط، بیان ساده و همراه با ایجاز و دوری از اطاله کلام (بلاغ‌مبین)، خلوص سخن و نیت الهی، متانت و وزانت سخن است. (همان، ص ۷۴-۵۹)

بنابر این، یک مبلغ خوب بایستی بتواند مطالب خود را به مستدل‌ترین شکل و منطقی‌ترین بیان ارائه کند تا شک و شبهه‌ای برای مخاطب باقی نماند و حقیقت کلام روشن شود.

○ موعظه حسنه

گام دوم در دعوت کردن به سمت خداوند، استفاده از موعظه حسنه است که ناظر به بُعد عاطفی وجود انسانهاست و به لحاظ شکل دعوت، عواطف مخاطبان خود را تحریک می‌کند. به لحاظ لغوی و اصطلاحی، معانی متعددی از این واژه در میان اهل لغت و مفسران مطرح شده است؛ بازداشتن و منع کردن مقرون به بیم دادن (راغب اصفهانی، ۱۳۸۶، ص ۵۶۴)، خیرخواهی و یادآوری بر بازداشتن از اعمال ناپسند (جواهری، ۱۳۶۸، ج ۱، ماده وعظ)، یادآوری آنچه قلب از شنیدن پاداش و جزای آن دقت پیدا کند و در نتیجه تسلیم شود (زبیدی، ۱۴۰۳، ج ۲۰، ماده وعظ)، بیان خیرخواهانه ممانعت‌کننده از ارتکاب اعمال ناپسند و تأثیرگذار در قلب مستمع (طبرسی، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۴۴)، تذکر و یادآوری خیر که موجب آرامش نفس و رقت قلب می‌شود. (طباطبایی، ۱۳۸۵، ج ۲۴، ص ۳۱۰)

بنابراین، موعظه؛ کلامی است مشفقانه برای بازداشتن فرد از منکر یا تشویق وی به انجام معروف. نکته مهم بیان شده در آیه مذکور این است که موعظه بایستی حسنه و نیکو باشد؛ چرا که موعظه بد و غیر حسنه هم وجود دارد. موعظه حسنه، موعظه‌ای است آگاهانه و سرشار از عشق و عاطفه به مخاطب که هر کسی نمی‌تواند به این صفت، متصف شود. همچنین آوردن قید حسنه برای موعظه به سبب آن است که پند و اندرزی می‌تواند سودمند واقع شود که به دور از هر گونه خشونت و اجبار، روحیه برتری‌جویی و فخرفروشی و برانگیختن حس حقارت در طرف مقابل باشد.

از سوی دیگر، موعظه حسنه دو شرط اساسی دیگر نیز دارد: نخست اینکه، محتوای کلام واعظ و مبلغ بایستی آگاهی‌دهنده و انذارکننده باشد و دوم اینکه، مبلغ بایستی با تمام وجود خود و با نیتی خالصانه و الهی و بدون هر گونه شائبه خود برتری‌بینی، سخن خود را بیان کند. البته وعظ‌کننده و مخاطب نیز باید شرایط لازم برای استماع سخن حق را داشته باشد و با گوش جان به اندرزه‌ها توجه کند تا موعظه در او تأثیرگذار باشد؛ و گر نه وعظ بی‌اثر یا کم‌اثر خواهد بود. (رحیمی، ۱۳۸۱، ص ۹۱)

از جمله شرایط یک واعظ خوب و مبلغ دینی این است که به آنچه می‌گوید، خود عمل کند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۶، ص ۴۷۴)؛ ضمن اینکه با بیانی نرم و لطیف سخن بگوید^۱ و به شکل‌های مختلف و با زبانهای گوناگون و به صورت غیر مستقیم، مخاطب خود را موعظه کند (عباسی مقدم، ۱۳۸۲، ص ۲۹). بنابر این، نباید

۱. حضرت موسی(ع) و حضرت هارون(ع) که به سمت فرعون می‌روند، خداوند به آن دو دستور می‌دهد که با فرعون با زبان نرم سخن بگویند: «... فقولوا له قولا لينا لعله يتذكر أو يخشى». (طه، آیه ۴۴)

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۴۳

سخن و عمل و رفتار و خلق و برخورد مبلغ، باعث تنفر و فرار مردم شود، بلکه باید محبوب و پناهگاه و حلال مشکلات مردم باشد و بدون ایجاد نفرت، نذیر هم باشد. مثل یک طیب دلسوز، مردم را امیدوار کند. بیشترین درمان، روحیه دادن به بیمار است، طیب، اول به بیمارش امید می‌دهد، آن گاه می‌گوید اگر مراقبت نکنی، بیماری تو شدت می‌گیرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۵، ص ۳۹)

○ مجادله احسن (جدال نیکو)

قدم سوم در دعوت به سوی حق، مشاجره و مناظره با کسانی است که ذهن آنها قبلاً از مسائل نادرستی انباشته شده و باید از طریق مناظره، ذهنشان را خالی کرد تا برای پذیرش حق، آمادگی پیدا کنند. قرآن در این مورد، لفظ «جدال» را به کار برده است که به لحاظ لغوی دارای معنای منفی و مذموم تلقی می‌شود. در روایات نیز از مرء و جدال و ستیزه نهی شده است.^۱ لغت‌شناسان و مفسران در معنای این کلمه، بیانات متفاوتی دارند؛ شدت خصومت (جواهری، ۱۳۶۸، ج ۴، ماده جدل)، منازعه و مخاصمه ناحق (ابن منظور، ۱۳۸۵، ج ۱۱، ماده جدل)، پیچاندن دو نفر یکدیگر را در سخنگویی (طبرسی، ۱۳۸۸، ج ۸، ص ۲۷۹)، زمین زدن و کشتی گرفتن (راغب اصفهانی، ۱۳۸۶، ص ۴۹۹)، اقامه حجت بر هر مطلوب و محافظت از هر وضعی بر حسب امکان (طوسی، ۱۳۶۱، ص ۴۴۴)، سست کردن بنیاد رأی و عقیده طرف مقابل در یک نزاع لفظی (ابن اثیر، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۲۴۸-۲۴۷)، سخن گفتن از طریق نزاع و غلبه جویی (راغب اصفهانی، ۱۳۸۶، ص ۸۷)، گفتگو به شیوه منازعه (ستیزه جویی) و مغالبه (برتری طلبی) (طباطبایی، ۱۳۸۵، ج ۲۴، ص ۳۱۰) و دلیلی که صرفاً برای منصرف کردن خصم از آنچه بر سر آن نزاع می‌کند به کار گرفته شود، بدون آنکه خاصیت روشنگری حق را داشته باشد. (جوادی آملی، ۱۳۹۰، ص ۷۸)

بنابراین، جدال و مجادله به معنای ستیزه‌جویی کردن و مخاصمه کردن است. در این آیه، لفظ جدال احسن به کار برده شده که بیانگر این مطلب است که مجادله بر سه نوع است: مجادله احسن، حسن و غیر حسن. در آیات^۲ و روایات از مجادله غیر احسن نهی شده است؛ در روایتی از وجود مبارک امام صادق (ع) است که از حضرتش در خصوص جدال غیر احسن سؤال شد و ایشان فرمودند: «جدال غیر احسن و نازیبا و ناپسند آن است که در اثر ضعف فکری خود، حقی را انکار کنید یا باطلی را بپذیرید یا در اثر سوء استفاده از ضعف فکری رقیب، چنین کاری را انجام دهید (بحرانی، ۱۳۸۶، ج ۳، ص ۲۵۳). در مقابل، جدال احسن آن

۱. رک. به: شهید ثانی (بی‌تا)؛ منیه المرید، ترجمه محمدتقی حجتی کرمانی، ص ۱۰۳ به بعد.

۲. «ولا تجادلوا اهل الكتاب الا بالتي هي احسن الا الذين ظلموا منهم و قولوا آمنا بالذي انزل الينا و انزل اليكم و الهنا و الهكم واحد و نحن له مسلمون» (عنکبوت، آیه ۴۶)

است که مقدمات حق میرهن بوده، مورد پذیرش و تسلیم طرف مقابل باشد و به عبارت دیگر؛ حق مقبول جدال احسن است. (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ص ۱۱۲)

جدال احسن دارای شرایطی است که اگر این شرایط لحاظ نشوند، تبدیل به مجادله قبیح یا غیر احسن خواهد شد. برخی از این شرایط عبارتند از: با درشتخویی همراه نباشد، با خیرخواهی و نفع رساندن و با مدارا و آرامش انجام گیرد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۴۵۶)، مبتنی بر برهان و استدلال باشد و عقل طرف را وادار به پذیرفتن کند یا موافق طبع انسانی او باشد. دیگر آنکه، هر دو طرف مجادله علاقه مند به روشن شدن حق باشند و از لجاجت و عناد پرهیز کنند (رحیم پور، ۱۳۸۶، ص ۳۰-۲۸). همچنین مفهوم احسن در شکل جامع آن می تواند شامل لحن سخن، الفاظ، آهنگ صدا، حرکات دست و پا و ژستها باشد. عقیده و فکر و نیت صادفانه و برای حق و حقیقت و نه سلطه طلبی و کسب پیروزی ظاهری و کسب شهرت و برخورداری از عمل صالح و خالی بودن از تعصبات شخصی و تکیه بر مشترکات بر حق باشد. (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۹۰، ص ۱۴)

البته باید توجه داشت که میان جدال احسن و برهان، یک فرق اساسی وجود دارد و آن اینکه اگر مقدمات استدلال، از جنبه حق و معقول بودن مورد استفاده قرار بگیرد، آن استدلال، برهان نام دارد و اگر از جنبه حق و مقبول و مسلم بودن مورد استشهد قرار گیرد، جدال احسن است. مجادله وقتی ثمربخش خواهد بود که «بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» باشد، حق و عدالت و درستی و امانت و صدق و راستی بر آن حکومت کند و از هر گونه توهین و تحقیر و خلافگویی و استکبار خالی باشد. لذا دعوتگر و مجادله کننده باید از هر سخنی که طرف مقابل را بر ردّ دعوتش برمی انگیزد و او را به لجبازی و می دارد، پرهیزد و مقدمات کار را هر چند که طرف، راستش بپندارد، به کار نیندد مگر آنکه جنبه مناقضه داشته باشد و از بی عفتی و سوء تعبیر اجتناب کند و اگر غیر این را انجام دهد، هر چند که حق را احیا کرده است، اما با احیای باطل و کشتن حقی دیگر، احیا کرده و جدل از موعظه بیشتر احتیاج به اخلاق حسن دارد. به همین سبب، جدال را به احسن مقید کرده است. (طباطبایی، ۱۳۸۵، ج ۱۲، ص ۵۷۰)

نکته آخر هم در آیه مذکور این است که به هر حال یک مبلغ و مرشد دینی بایستی در وظیفه خود که به کارگیری یکی از این راهها در نیل به مقصود نهایی که همانا تعمیق بنیادهای فکری افراد و معرفت افزایی دینی و رفع شبهات اعتقادی آنان است، کوشا و پیگیر باشد؛ اما اینکه نتیجه چه خواهد شد و چه کسانی به حق می گروند و چه افرادی از مدار حق طلبی خارج می شوند و وارد دایره طاغوت و پیروی از شیاطین می

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۴۵

شوند، مربوط به حوزه علم الهی است و خداوند خود، به عوامل هدایت افراد و ضلالت آنان، از هر فرد دیگر آگاه‌تر است.

با توجه به این آیه و مطالب پیش‌گفته شده، در خصوص نقش نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه در ارتقای فکر دینی به نتایج ذیل می‌رسیم:

۱. هدفگذاری روشن و صریح در تمامی برنامه‌های نهاد نمایندگی؛ هدف، حرکت کردن در مسیر حق و هدایت کردن دیگران در این مسیر است.
۲. اصل تدریجی عمل کردن و تعیین اولویتها؛ نهاد نمایندگی در مسئله تقویت بنیانهای فکری دانشجویان و نیز استادان بایستی نقشه راهی داشته باشد که در آن، اصل عمل تدریجی و درجه‌بندی اولویتها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشند.
۳. مسئولان نهاد نمایندگی و نیز همه دست‌اندرکاران فرهنگی در مجموعه دانشگاه، بایستی از وسعت دید در مسائل فرهنگی برخوردار باشند و کلان‌نگری را سرلوحه عمل خود قرار دهند.
۴. نهاد نمایندگی باید از تمامی راهکارها و راهبردها در تقویت فکر دینی استفاده کند که در این حوزه، تنوع راهکارها و استفاده از فرصتهای گوناگون می‌تواند بسیار مثمر ثمر واقع شود.
۵. نهاد نمایندگی بایستی به کادرسازی و تقویت نیروهای مذهبی - فرهنگی دانشگاه، عنایت ویژه‌ای داشته باشد.
۶. نهاد نمایندگی در دانشگاه بایستی راهکاری را اتخاذ کند که شیوه‌های دعوت را به یک فرهنگ غالب مبدل سازد.
۷. نهاد نمایندگی بایستی از حیث تعمیق تفکر دینی، منحصر به فرد و قائم به شخص باشد؛ بلکه این نهاد باید ظرفیتهای لازم برای تقویت نیروهای فعال دینی - معرفتی و زمینه‌های شکوفایی استعدادها را در دانشگاه فراهم کند.
۸. نهاد نمایندگی باید از بصیرت لازم و کافی در راستای شناخت محتوای پیام، شیوه صحیح بیان پیام و نیز شناخت کافی از مخاطب در دانشگاه برخوردار باشد.

▪ بازخوانی اهداف و وظایف نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها

○ اهداف

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها که به اختصار نهاد نمایندگی نامیده می‌شود، نهادی است که زیر نظر مقام معظم رهبری، در تمامی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، به انجام وظایف مصرح در

اساسنامه می‌پردازد. در اساسنامه نهاد نمایندگی، اهداف و وظایفی برای آن تعریف شده است که مهم‌ترین کلیدواژه فعالیت‌های این نهاد در «ارتقای فکر دینی» در دانشگاه‌های کشور، خلاصه می‌شود.

مهم‌ترین اهداف نهاد نمایندگی در متن اساسنامه، به شرح ذیل است:

الف) توسعه و تعمیق آگاهی‌ها و علایق اسلامی دانشجویان و دانشگاهیان و تبیین ارزشهای اسلامی: در چشم‌انداز اهداف نهاد نمایندگی، دانشجویان به منزله جامعه هدف تلقی شده و مجموعه فعالیت‌های نهاد نمایندگی نیز در راستای تأثیرگذاری بر این قشر از دانشگاه متمرکز است. در همین زمینه، «علایق اسلامی» و «ارزشهای اسلامی»، دو عنوان اصلی هستند که ناظر به ارتقای تفکر دینی در دانشگاه بوده، در دو سطح دانشجویان و استادان، کارویژه خاص خود را ایفا می‌کنند.

ب) ایجاد و گسترش فضای معنوی و اسلامی در دانشگاهها و رشد فضایل اخلاقی در دانشگاهیان: دانشگاه ایده‌آل از نظر نهاد نمایندگی، دانشگاه اسلامی است که کارکردهای خاص خود را دارد؛ چنین دانشگاهی نه تنها در ظاهر و پوشش دانشگاهیان باید نمود داشته باشد، بلکه به فرمایش مقام معظم رهبری، علاوه بر رعایت ظواهر و موازین اسلامی، بایستی علم‌آموزی عاشقانه و مؤمنانه، معنویت و اخلاق، انگیزه، شور مقدس و رفتار اسلامی نیز بر آن حاکم باشد. دانشگاهی اسلامی تلقی می‌شود که تدین، رکن رکن آن باشد و مسائل انحرافی در آن راه نداشته باشد. (برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رؤسای دانشگاه‌های سراسر کشور، ۱۳۷۶/۱۲/۶)

ج) رشد بینش سیاسی در محیط دانشگاه: یکی از اهداف نهاد نمایندگی در دانشگاه، افزایش بینش سیاسی و به تعبیر صحیح‌تر «بصیرت سیاسی» دانشگاهیان است. بصیرت و قوه تشخیص مسائل و تحلیل وقایع جامعه، بایستی در تمامی سطوح دانشگاه، وجود داشته باشد تا شاهد دانشگاهی پویا و دوراندیش و فعال در حوزه مسائل سیاسی باشیم. مقام عظمای ولایت در این خصوص می‌فرمایند: دانشجوی باید قدرت درک و تحلیل مسائل و جریان‌ات موجود در کشور را دارا باشد تا مقهور تفکر و جریان خاصی نشود که البته این به معنای سیاسی کاری نیست، بلکه سیاسی بودن به معنای بصیرت داشتن و آگاه بودن از توطئه‌های دشمن و قدرت تشخیص حق از باطل است. (برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان و مسئولان دانشگاه تبریز، ۱۳۷۸/۶/۲۷)

د) حمایت و هدایت فکری تشکلهای دانشجویی و دانشگاهی: نهاد نمایندگی بر نقش منحصر به فرد تشکلهای دانشجویی و ساماندهی و جهت‌دهی آنان در راستای فراهم کردن زمینه فعالیت‌های فکری، مذهبی در دانشگاه تأکید ویژه‌ای دارد. تشکلهای دانشجویی و دانشگاهی به منزله

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۴۷

بازوهای اجرایی نهاد نمایندگی عمل می‌کنند و در مقابل، هدایت و تغذیه فکری، علمی و پژوهشی آنها بر عهده نهاد نمایندگی است. معرفت‌افزایی دینی در همین چارچوب از وظایف نهاد نمایندگی محسوب می‌شود که در اولویت نخست، اعتقادات دینی و معرفتی تشکلهای موجود در دانشگاه را تعمیق بخشیده و در مرحله دوم، چنین دانشجویان مستعدی را به لحاظ فکری و عقیدتی تربیت می‌کند که می‌توانند در دانشجویان دیگر نیز تأثیرگذار باشند.

ه) حاکمیت بخشیدن به ارزشهای اسلامی و انقلابی در سطوح اجرایی و علمی: ارزشهای اسلامی و تبیین آن در محیط دانشگاهی و نیز حاکمیت دادن به این اصول، از اهداف نهاد نمایندگی است. چنان که ذکر شد، نخستین هدف نهاد نمایندگی، «تبیین ارزشهای اسلامی» است. لذا در مرحله بعد از تشریح و تبیین ارزشهای اسلامی، نحوه حاکمیت بخشیدن به آنها در میان دانشجویان مطرح می‌شود که به نظر می‌رسد جامعه هدف نهاد نمایندگی در این بند از اهداف، استادان و نخبگان دانشگاهی باشد. اگر استنادی مؤمن و متعهد به نظام و انقلاب در درون دانشگاه تربیت شوند، به شکل ناخودآگاه، تأثیرات فکری آنان بازتاب گسترده‌ای در دانشگاه خواهد داشت و در نتیجه، دانشجویان را نیز در بر خواهد گرفت.

و) مقابله با ترویج عقاید و افکار انحرافی و هجوم فرهنگی و نیز تقویت روح خودباوری و استقلال فکری: مقابله با ترویج فرقه‌ها و افکار انحرافی و تهاجم ناتوی فرهنگی دشمنان نظام در دانشگاه و نیز تعمیق تکیه بر خود و اعتماد به نفس یکی دیگر از اهداف نهاد نمایندگی است. یکی از راههای اصلی دشمن در هجمه همه‌جانبه‌ای که علیه اسلام و انقلاب اتخاذ کرده، ایجاد و ترویج فرقه‌های انحرافی (بهائیت، وهابیت، شیطان‌پرستی، صوفی‌گری‌های کذب و عرفانهای کاذب) است که آماج چنین تهاجمی، نسل جوان و به خصوص دانشجویان می‌باشند. در سالیان اخیر، رواج نحله‌ها و فرقه‌های گوناگون با آرا و عقاید خرافی - که متأسفانه بخشی از جامعه اسلامی را مجذوب خود کرده‌اند - خطر تحجّر و عقل‌گریزی در جامعه را گوشزد می‌کند که دانشگاهها نیز از این تهدید در امان نیستند. در این زمینه، نقش نهاد نمایندگی در آگاهی‌بخشی به جامعه دانشگاهی و تبیین اهداف و شگردهای فرّق ضالّه بسیار حائز اهمیت است.

ز) تقویت پیوند حوزه و دانشگاه: هدف دیگری که در اساسنامه نهاد نمایندگی به آن تصریح شده، تقویت پیوند حوزه و دانشگاه است. در خصوص اینکه پیوند حوزه و دانشگاه دقیقاً به چه معناست، نظریات متعددی ارائه شده است که می‌توان آنها را تحت عنوان «رابطه علم و دین» نیز مورد بررسی قرار داد. برخی معتقدند این موضوع نیاز به بررسی و مذاقه فراوان دارد؛ چرا که

جدایی ریشه‌های معرفتی این دو از یکدیگر، بحثی جدی است و ساده انگاشتن آن، امکان توفیق در آن را کمتر می‌کند. سه حوزه وحدت معرفت‌شناختی، وحدت اجتماعی و وحدت غایی از موضوعاتی هستند که در این چارچوب، باید مورد مطالعه قرار گیرند. گروهی دیگر بر این باورند که شرط وحدت حوزه و دانشگاه، عمل کردن هر یک از این دو نهاد به مسئولیتها و وظایف خود است؛ حوزه باید تصمیم‌ها و دورنماها را ترسیم نماید و دانشگاه نیز افراد و نیروهای متخصص را در راستای این اهداف بسیج کند. به تعبیر دیگر؛ انتظار از حوزه، روشن کردن اهداف بزرگ و از دانشگاه نیز تلاش برای تحقق این اهداف در کشور است. لذا وحدت به معنای صحیح آن؛ یعنی وحدت در آرمان و تلاش مشترک برای تکمیل یکدیگر، استقرار ایده‌آلهای انسانی و تأمین سعادت دنیا و آخرت جامعه اسلامی.

کوتاه سخن اینکه وحدت حوزه و دانشگاه امر محالی نیست؛ منظور از وحدت حوزه و دانشگاه، وحدت فیزیکی و وحدت در روش نیست، بلکه منظور وحدتی است که هر دوی آنها در رسیدن به توحید تلاش کنند. وحدت حوزه و دانشگاه تضمین‌کننده تداوم انقلاب اسلامی است و لازمه این امر، این است که حوزه و دانشگاه نسبت به هم بدبین نباشند و به کارآمدی یکدیگر اعتماد داشته باشند. (وحدت حوزه و دانشگاه در آرای اندیشمندان، بی تا)

رسالت مهم نهاد نمایندگی - با عنایت به آنچه ذکر شد - تقویت پیوند حوزه و دانشگاه به نحوی است که این دو همدیگر را نفی نکنند و در مسائل و موضوعات مطرح شده، با یکدیگر همفکری و هم‌اندیشی داشته باشند و خود را بی‌نیاز از دیگری به شمار نیاورند. در همین راستا، فکر دینی به عنوان مهم‌ترین پیامد چنین وحدت فرخنده‌ای، می‌تواند بسیاری از سوءظن‌ها را برطرف کرده، دانشگاهیان را در تحقق اهداف عالی خود یاری رساند.

○ وظایف

وظایفی ترسیم شده برای نهاد نمایندگی، در راستای به فعلیت رساندن اهداف آن است که در این میان نیز دغدغه اصلی دست‌اندرکاران نهاد نمایندگی، ارتقای فکر دینی در دانشگاه به منزله اساس تمامی فعالیتهای دیگر است. اهم این وظایف که برای تعمیق تفکر دینی در دانشگاه صورت می‌پذیرد، عبارتند از:

الف) تبیین مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی از طریق برگزاری جلسات سخنرانی، نشستهای تخصصی، جلسات پاسخ به سؤالات، بحث و مناظره، نشر مقالات، جزوات و مانند آن: مهم‌ترین وظیفه نهاد نمایندگی و سرآمد تمامی فعالیتهای آن، تبیین و بازخوانی مجدد و ارائه تحلیل صحیح از مسائل جاری جامعه، اعم از سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است که در راستای تقویت گفتمان دینی در

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ♦ ۱۴۹

دانشگاه مدّ نظر قرار می‌گیرد. در همین چارچوب، برگزاری جلسات مفید و مطلوب با رویکرد دین محوری توأم با بصیرت‌گرایی و فاقد رنگ و بوی سیاسی و جناحی، از سوی نهاد نمایندگی بسیار راهگشاست.

ب) انجام مسئولیتهای روحانیت در محیط دانشگاه مانند اقامه نماز جماعت و برپایی مجالس و محافل مذهبی و اهتمام به تعظیم شعائر اسلامی و مراسم دینی: یکی از وظایف اصلی نهاد نمایندگی، نهادینه کردن حضور روحانیت در دانشگاه و داشتن ارتباط تنگاتنگ با دانشجویان و استادان است. در این زمینه، اقامه نماز جماعت و حضور مداوم و مستمر روحانیت در سایر برنامه‌های مناسبتی، دینی و فرهنگی، بر غنای نفوذ نهاد نمایندگی در دانشگاه می‌افزاید و این نهاد را در تحقق اهداف عالی خود یاری می‌رساند. هدف اصلی از ادای این وظیفه، ارتقای فکر دینی در دانشگاه است که در قالب اقامه جماعات و تعظیم شعائر اسلامی به منصفه ظهور می‌رسد.

ج) حضور فعال در میان دانشجویان و دانشگاهیان به منظور راهنمایی و ارشاد فکری و اخلاقی و پاسخگویی به مسائل شرعی آنان: مسئولان فکری و اجرایی نهاد نمایندگی باید با حضور فعال و بانشاط در میان دانشجویان و دانشگاهیان، به سؤالات و شبهات فکری آنان پاسخ مناسب داده، آنان را در جهت تقویت بنیادهای فکری و عقیدتی هدایت کنند. منظور از حضور، هم حضور روحانیون مستقر در نهاد نمایندگی و هم حضور سایر مسئولان اجرایی و فرهنگی به صورت خودجوش در میان دانشگاهیان است؛ به گونه‌ای که دانشجویان و استادان، نهاد نمایندگی را تافته جدا بافته نپندارند و احساس نزدیکی و صمیمیت با این نهاد داشته باشند. شاید مهم‌ترین جلوه ارتقای تفکر دینی، در این وظیفه نهاد نمایندگی متجلی است که پاسخگویی صحیح، منطقی و مستدل به مسائل شرعی و شبهات فکری و اعتقادی دانشگاهیان را در بر می‌گیرد. ایجاد چنین روحیه‌ای در دانشگاهیان و شکوفا کردن مطالبات اعتقادی و فکری دانشگاهیان، در زمره وظایف اصلی نهاد نمایندگی قرار دارد.

د) مطالعه و بررسی وضع دینی و اعتقادی و گرایشهای فرهنگی و سیاسی در محیط دانشگاه و علل ضعفها و نارسایی‌ها برای دستیابی به راه‌حلهای مناسب: یکی از وظایف نهاد نمایندگی، رصد مداوم وضعیت دینی و اعتقادی دانشگاهیان و نظارت مستمر بر فعالیتهای سیاسی و فرهنگی در دانشگاه، با رویکرد دین محوری و کالبدشکافی نقایص احتمالی در روند اجرای برنامه‌های دانشگاهی و ارائه راهکارهای سازنده در این خصوص است. تشکیل شورای راهبردی، شورای رصد فرهنگی و نیز

شورای هم‌اندیشی استادان و نخبگان دانشگاهی، برای تحقق این وظیفه کلیدی نهاد نمایندگی است که در راستای هدف کلی ارتقای فکر دینی در دانشگاه، صورت می‌پذیرد.

ه) بسط فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاهها: امر به معروف و نهی از منکر، پایه و اساس فکر دینی در دانشگاه را تشکیل می‌دهد که بدون آن، نه استاد و نه دانشجو، به هدف غایی خود که همان تهذیب و خودسازی است، دست نمی‌یابند. لذا نهادینه کردن و فرهنگ‌سازی مناسب در راستای این امر مهم به وسیله نهاد نمایندگی، ضروری است. برگزاری کارگاههای آموزشی ویژه استادان، دانشجویان و کارکنان و شناخت صحیح آنان از معروف و منکر و نیز آشنایی دانشگاهیان با مراتب این فرع دینی مهم، کمک زیادی به تسریع در فرایند نهادینگی امر به معروف و نهی از منکر خواهد کرد.

و) گزینش علمی و عمومی استادان دروس معارف اسلامی و نظارت بر کیفیت ارائه این دروس و ارزیابی عملکرد آنان: یکی از وظایف مهم نهاد نمایندگی، نظارت مستمر بر ارائه دروس معارف اسلامی در دانشگاههاست. گروه معارف اسلامی در هر دانشگاهی، باید منشأ ایجاد فکر نو و مستدل و منطقی باشد تا در این چارچوب، مسئله مهم تفکر دینی را در دانشگاه نهادینه کند. ارتباط مداوم و مستمر استادان معارف با بدنه دانشگاهی و برگزاری نشستهای معرفتی با استادان و دانشجویان، در راستای این هدف، بسیار مطلوب است. نهاد نمایندگی باید از طریق برگزاری دوره های تخصصی، در ارتقای سطح کمی و کیفی دانش استادان معارف بکوشد تا این افراد، با مطلوبیت بیشتری، نقش سازنده خود را در محیط دانشگاه ایفا کنند.

ز) حمایت از نیروهای متخصص و متعهد در دانشگاه: تخصص‌گرایی و تعهدپذیری توأمان، می‌تواند مجموعه‌ای را به سرمنزل مقصود و اهداف عالی نایل کند. دانشگاه نیز از این قاعده کلی مستثنا نیست؛ آن‌گاه که این دو عنصر اساسی در کنار هم قرار بگیرند، پیامدهای بسیار خجسته‌ای برای یک مجموعه علمی خواهند داشت. نهاد نمایندگی با درک صحیح این واقعیت، تلاش خود را در دانشگاه، معطوف به حمایت از نیروهای ارزشی متخصص می‌کند و تنگ‌نظری‌ها را در این زمینه نفی می‌کند. همین نیروها و عناصر متدین و متخصص هستند که می‌توانند به دور از هیاهوی حزبی و جناحی، فکر عمیق دینی را در دانشگاه ارائه دهند و نقش مؤثر خود را در این زمینه ایفا کنند. لذا یکی از ابزارهای مهم برای تحقق هدف کلی ارتقای فکر دینی در دانشگاه، نیروهای متخصص و متعهدند که با برنامه‌ریزی دقیق و ارائه نقشه راه از سوی نهاد نمایندگی، می‌توان از ظرفیت عظیم این قشر تأثیرگذار، نهایت بهره را گرفت.

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۵۱

با نگاهی دوباره به اهداف و وظایف نهاد نمایندگی در دانشگاه و بازتعریف آنها، این نکته مشهود است که ارتقای فکر دینی با رویکرد بصیرت‌گرایی در میان دانشگاهیان، از اهداف جدایی‌ناپذیر این نهاد مقدس محسوب شده که سایر اهداف، وظایف و فعالیتها در این چارچوب کلی، مورد مطالعه قرار گرفته است. لذا شاید به جرئت بتوان ادعا کرد که هدف اصلی از تأسیس این نهاد مقدس، ارتقای فکر دینی در میان دانشگاهیان است.

▪ بازتعریف احیای فکر دینی

○ تعریف فکر دینی

تعاریف متفاوتی از دین ارائه شده است، تا جایی که اتفاق نظری در خصوص مفهوم دین وجود ندارد. با مروری کلی بر دیدگاههای موجود در این زمینه، می‌توان گفت که منظور از دین، مکتبی است که از مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقررات اجرایی تشکیل شده و هدف آن، راهنمایی انسان برای سعادت‌مندی است. دین به این معنا بر دو قسم است: دین بشری و دین الهی. دین بشری؛ مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است که بشر با فکر خود و برای خویش تدوین و وضع کرده است. لذا، این دین در راستای همان خواسته‌ها، انتظارات او را برآورده می‌کند و اسیر هوس و ابزار دست همان انسان است. در واقع؛ انسان به گونه‌ای آن را تنظیم کرده که تمام قوانین و مقرراتش به سود او باشد و چیزی را بر او تحمیل نکند. (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ص ۲۴)

با این تعریف از دین، حوزه فکر دینی در جامعه، به طور اعم و در دانشگاه به طور اخص، پدیدار می‌شود. مبحث مذکور، دارای دو بخش حائز اهمیت است که یکی، تعریف فکر دینی در جامعه اسلامی و دیگری، بازتعریف فکر دینی در دانشگاه اسلامی است. تعریف فکر دینی در سطح عموم جامعه از این حیث مهم می‌نماید که قشر عظیمی از مردم در جامعه اسلامی به معنای رایج کلمه دیندار هستند، اما کسانی که واجد تفکر دینی به معنای مصطلح باشند،^۱ درصد کمی را در بر می‌گیرند. دغدغه دینی و توجه کافی به موضوعات دینی داشتن، از عناصر اصلی فکر دینی در جامعه اسلامی محسوب می‌شود. لذا اهمیت چنین موضوعی، با توجه به ماهیت دین‌محوری جامعه، بیش از پیش روشن می‌شود. اما آن محیطی که نیاز بیشتری به این مباحث دارد و فکر دینی باید بار دیگر در آن تعریف شود و به نهادینگی برسد، طبعاً دانشگاه است که به عنوان مرکز ثقل مباحث فکری و معرفتی شمرده می‌شود. اینکه تعریف فکر دینی در دانشگاه چیست و شاخصه‌های فکر دینی در دانشگاه، چه مواردی را در بر

۱. نامی که بر این تفکر از دین می‌توان اطلاعی کرد، «دین‌فهمی و بصیرت» است.

می‌گیرد، نیاز به بررسی دقیق و موشکافانه از وضعیت موجود و چشم‌انداز آتی دانشگاه با رویکرد اسلامی شدن دانشگاه و تحقق عینی آن دارد. نیاز اصلی دانشجوی امروز ما، مباحث دینی و معرفتی تعقلی، با رویکرد معرفت‌افزایی بصیرت‌گرایانه است که این همان زمینه تحقق فکر دینی و ارتقای آن در نسل دانشگاهی امروز است.

اساساً دین بدون تعقل، معنا و مفهومی ندارد و در آیات قرآن هم به صراحت بر اهمیت تفکر و تعقل در تمامی پدیده‌ها، سخن رفته است که البته منظور از تعقل و تفکر - که پایه و ریشه پاسخگویی به تمامی شبهات و مسائل فکری در درون دانشگاه است - تفکری است که مبتنی بر یک سری اصول مهم و بنیادین باشد؛ پشتوانه علمی قوی، ارائه دلیل مستند و منطقی و اقامه براهین واضح، ژرف‌نگری و باریک‌بینی و دوری از تعصب و حقیقت‌جویی، پایه‌های تفکر صحیح و منطقی را تشکیل می‌دهند.

بنابر آنچه ذکر شد، فکری دینی تلقی می‌شود که اولاً: مجموعه کاملی از موازین و قوانین و اخلاق و اصول اسلامی را در خود جای دهد و به تعبیری؛ تفکری همه‌جانبه و جامع‌نگر باشد و ثانیاً: تفکری مستدل، منطقی، قوی و ژرف‌نگر بوده و دینی را به مجموعه دانشگاهی ارائه کند که کاربردی و مسئله محور باشد.

○ احیای فکر دینی

سؤالی که در این جا مطرح است، این است که آیا اصولاً دین نیاز به احیا دارد؟ یا حتی طرح این سؤال که آیا فکر دینی قابل احیاست؟ و چه ضرورتی برای احیای دین وجود دارد؟ و آیا اساساً این کار، عملی است یا خیر؟ نکته مهمی که در پاسخ به این سؤالات باید اشاره شود، این است که احیای دین به این معنا نیست که ما چیزی را که در دین نبوده است، به آن وارد کنیم؛ که مسلماً چنین امری بدعت است. همچنین این اصطلاح، بدین معنا نیست که دین نیاز به احیا توسط ما دارد؛ بلکه منظور از احیای دین و به تعبیر بهتر؛ احیای فکر و تفکر دینی، تحریف‌زدایی و کشف افقهای نوین و حقایق تازه در حوزه معارف دینی، همراه با مکتب‌شناسی اجتهادی و زمان‌شناسی دقیق است. به تعبیر استاد شهید مطهری، این دین است که ما را احیا می‌کند و تفکر مرده ما در خصوص دین احیا می‌شود (حداد عادل، ۱۳۷۴، ص ۱۲). چنان که در قرآن کریم می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا استجبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم» (انفال، آیه ۲۴)؛ دعوت خدا و پیغمبر را بپذیرید، پیغمبری که شما را دعوت می‌کند به چیزی یعنی به دین، که آن دین، شما را زنده می‌کند. (احمدی، ۱۳۸۹، ص ۷۵)

بنابر این، دین هم محیی است و هم باید احیا شود؛ اما احیای دین و به تعبیر دقیق‌تر فکر دینی، این است که افقهای نوین و بکری از مسائل حوزه علوم دینی و معارف اسلامی گشوده شود تا دانشگاهیان با

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۵۳

دیدگاه‌های جدید و معرفت‌گرایانه و به تعبیری روشنفکرانه، بیش از پیش آشنا شوند و توان وفق علوم محض و دقیقه را با مسائل معرفتی کسب کنند. این همان رسالتی است که نهاد نمایندگی در دانشگاه بر عهده دارد و البته این نقش خود را از راه‌های مختلفی به منصه ظهور می‌رساند که در ادامه به آنها اشاره خواهیم کرد.

▪ راهکارهای ارتقای فکر دینی در دانشگاه

نهاد نمایندگی با توجه به رسالت خطیری که در تعمیق باورهای بنیادین و تقویت تفکر دینی و معرفتی در دانشگاه بر عهده دارد، می‌تواند از راه‌های گوناگون به ارتقای سطح فکری و معرفتی استادان و دانشجویان کمک شایان توجهی کند. برخی از راهکارهایی که در تقویت و تحکیم روابط نهاد نمایندگی و بدنه دانشگاهی در زمینه ارتقای فکر دینی می‌توان پیشنهاد داد عبارتند از:

○ ایجاد تفکر تأثیرگذاری عمیق مباحث دینی در دانشگاه از سوی نهاد نمایندگی

برخی در محیط‌های دانشگاهی، درصدد القای این شبهه هستند که مگر در محیط دانشگاهی هم می‌توان صحبت از دین و فکر دینی را مطرح کرد و اصولاً آیا چنین تفکری، نتیجه مثبتی به دنبال خواهد داشت؟! چنین تفکری، نشئت گرفته از عدم آگاهی این قشر اندک، از جوهره مذهبی و دینی دانشگاهیان است. متأسفانه ژن غرب‌زدگی در برخی از استادان و متفکران ما رسوخ کرده که تصور می‌کنند در محیط علمی، نباید سخنی از دین مطرح شود. این تفکر، سم مهلکی است که بر مهم‌ترین عنصر تمدن‌ساز دانشگاه؛ یعنی دانشجو، اثرات مخرب فراوانی خواهد گذاشت. لذا گام نخست در ارتقای فکر دینی در دانشگاه، فرهنگ سازی در خصوص تأثیرگذاری عمیق مباحث دینی در دانشگاه است. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید:

«اشتباه می‌کنند کسانی که فکر می‌کنند در محیط‌های فرنگی - حالا اروپایی، آمریکایی - وقتی حضور پیدا می‌کنند، باید همان حرفهای خود آنها را - صد سال است، دوپست سال است که از این حرفها دارند می‌زنند - تکرار کنند و به خودشان بگویند؛ اینها حرف نشد، اسلام حرف دارد ... امروز حقاً و انصافاً در دنیای فکر و اندیشه - حالا آنهایی که با فکر و اندیشه سر و کار ندارند، با آنها کاری نداریم - یک خلأ و سؤال در دنیای غرب وجود دارد؛ این خلأ را دیگر پاسخهای لیبرال دموکراسی نمی‌تواند پر کند، کما اینکه سوسیالیزم نتوانست پر کند. این خلأ را یک منطق انسانی و معنوی می‌تواند پر کند، که این در اختیار اسلام است. از مرحوم دکتر زریاب که هم دانشگاهی مسلط خوبی بود، هم طلبه خوبی بود - ایشان دوره طلبگی خوبی را گذرانده بود و با علوم اسلامی آشنا بود و شاگرد امام بود - یکی از دوستانمان نقل می‌کرد - من خودم از ایشان نشنیدم - که یک فرصت

مطالعاتی در اواخر عمرش گرفته بود و رفته بود اروپا، بعد که برگشته بود، گفته بود امروز آن چیزی که من در محیط‌های عملی دانشگاه‌های اروپا مشاهده کردم، نیاز به ملاصدرا و شیخ انصاری است. شیخ انصاری کارش در حقوق است، فقه است؛ ملاصدرا حکمت الهی است. می‌گوید من می‌بینم امروز اینها تشنه ملاصدرا و شیخ انصاری‌اند. این برداشت یک استاد غرب‌شناس زبان‌دان مسلط به چند زبان اروپایی است که سالها هم در آنجاها زندگی کرده و درس خوانده بود و با علوم اسلامی هم آشنا بود. این، برداشت اوست، که برداشت عینی درستی است». (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار استادان و رؤسای دانشگاهها، ۰۷/۰۹/۱۳۸۶)

○ حضور مداوم و مستمر روحانیون مستقر در نهاد نمایندگی و برقراری ارتباط قوی با بدنه دانشگاهی

حضور مستمر و مداوم روحانیون نهاد نمایندگی در سطح دانشگاه و ارتباط قوی با تمامی قشرهای دانشگاه، اهمیت ویژه‌ای در تقویت مباحث دینی در دانشگاه دارد. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «آقایانی که در دانشگاهها به عنوان روحانیونی که با خصوصیت و عنوان دفتر نهاد نمایندگی شناخته می‌شوند، باید خودشان را مسئول اصلی و نهایی ارتقای دینی در دانشگاه بدانند. ما به مدیریتهای دانشگاهی و به شورای عالی انقلاب فرهنگی همیشه سفارش کرده‌ایم که در زمینه دینی کردن دانشگاه و محیط دانشگاه، وظیفه و مسئولیت دارند؛ آن به جای خود محفوظ، اما اگر همه تمهیدات لازم انجام بگیرد، ولی روحانی‌ای که در دانشگاه مستقر است، منشأ و منبع و مرجع یک فکر عمیق و اصیل و مستدل و تحسین‌برانگیز و قانع‌کننده دینی از نظر دانشجویان نباشد، همه آن تمهیدات بی‌فایده خواهد بود». (همان)

○ پاسخگویی مستدل و منطقی به شبهات فکری موجود با رویکرد علم‌محوری و تعمیق بینشهای صحیح دینی

یکی از ابزارهای مهم در ارتقای سطح آگاهی‌های دینی و معرفتی دانشگاهیان و به خصوص دانشجویان، توان علمی بالا، قدرت استدلال منطقی و اشراف به شبهات روز است. اگر مسئولان نهاد نمایندگی که متولیان و طراحان اصلی فکر دینی در دانشگاه هستند، از معلومات گسترده علم‌محور و قدرت نهادینه کردن باورهای صحیح در میان دانشجویان برخوردار باشند، موفقیت آنان در محیط دانشگاه حتمی است. البته باید به دو نکته در این زمینه توجه داشت؛ نخست اینکه، دانشجویان دارای افکار، سلاقی و نظرات گوناگون و اذهان بسیار جوان و پویا می‌باشند و طرح هر سؤال و شبهه‌ای از جانب آنان ممکن است؛ لذا باید با نهایت درایت و ملایمت با دیدگاههای آنان مواجهه شد. دوم

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ♦ ۱۵۵

اینکه دانشجویان امروز، هر سخنی را به راحتی نمی‌پذیرند و خواهان دلایل و مستندات عقلی هستند. بنابر این، مسئولان نهاد نمایندگی باید از قدرت تحلیلی بالا و توان تعقلی حداکثری در پاسخ به شبهات برخوردار باشند. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرمایند:

«باید پی در پی در محیط دانشگاه فکر دینی نو و مستدل عرضه کنید و فکر دینی دانشجویان را ارتقا بدهید ... با منطق قوی و اعتماد به نفس و اعتماد به این منطق، می‌توان دلها را جذب کرد.» (همان)

○ طرح راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی در میان دانشجویان و کرسی‌های نظریه‌پردازی ویژه استادان

یکی از موارد حائز اهمیت که برای ارتقای فکر دینی و معرفتی دانشجویان بسیار اساسی تلقی می‌شود، کرسی‌های آزاد اندیشی است که از جمله منویات و تأکیدات اکید مقام معظم رهبری نیز می‌باشد. اهمیت راه‌اندازی این کرسی‌ها از سوی نهاد نمایندگی در این است که خود دانشجویان از دو گروه مخالف و موافق یک موضوع، به صورت صریح و بی‌پرده و بدون هیچ محدودیتی (البته طبق ضوابط خاص آن)، مطالب خود را بازگو می‌کنند که این موضوع، در جلب مشارکت حداکثری دانشجویان، مؤثر و مطلوب است. کرسی‌های آزاد اندیشی، محلی برای تضارب آرا و افکار متفاوت و گاه متعارض است که در رشد فکری و معرفتی دانشجویان، مثمر ثمر تلقی می‌شود. مقام معظم رهبری نیز در رهنمودهای گهربار خود، مکرر در خصوص راه‌اندازی این کرسی‌ها در دانشگاه‌ها توصیه فرموده‌اند:

«شما کرسی آزاد فکری سیاسی را، کرسی آزاد فکری معرفتی را در دانشگاه‌ها به وجود بیاورید. چند نفر دانشجو بروند آنجا حرفشان را بزنند. حرف همدیگر را نقد کنند. با هم دیگر مجادله کنند. حق، آنجا خودش را نمایان خواهد کرد. ... از همفکران حوزوی و دانشگاهی می‌خواهم که این ایده آزاد اندیشی را تا لحظه عملی شدن و ثمر دادن، هر چند درازمدت، تعقیب کنید. نه مایوس و نه شتابزده، اما باید این راه را که راه شکوفایی و خلاقیت است به هر قیمت پیمود. ... بی‌شک آزادی خواهی و مطالبه، فرصتی برای اندیشیدن و برای بیان اندیشه توأم با رعایت «ادب استفاده از آزادی»، یک مطالبه اسلامی است و «آزادی تفکر، قلم و بیان»، نه یک شعار تبلیغاتی، بلکه از اهداف اصلی انقلاب اسلامی است. ... اگر بخواهیم در زمینه گسترش و توسعه واقعی فرهنگ و اندیشه و علم حقیقتاً کار کنیم، احتیاج داریم به اینکه از مواهب خدادادی و در درجه اول آزاداندیشی استفاده کنیم. ... آن چیزی که کمک می‌کند به پیشرفت کشور، آزادی واقعی فکرهاست؛ یعنی آزادانه فکر کردن، آزادانه مطرح کردن، از هو و جنجال نترسیدن، به تشویق و

تحریر این و آن هم نگاه نکردن. ... یکی از مسائل مهم که همت مضاعف و کار مضاعف می‌طلبید، مسئله تولید فکر است؛ کتابخوانی، افزایش معلومات عمومی در زمینه‌های گوناگون. این کرسی‌های آزاداندیشی که ما عرض کردیم، پیشنهاد کردیم در دانشگاهها و در حوزه‌ها به راه بیفتد، می‌تواند یک جریان سیال فکری بسیار با ارزشی را در جامعه به راه بیندازد». (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور، ۱۳۸۸/۸/۶)

در همین راستا، راه‌اندازی کرسی‌های نظریه‌پردازی از سوی نهاد نمایندگی و به طور مشخص، شورای هم‌اندیشی استادان و نخبگان دانشگاهی، در شکوفایی علمی و خلاقیت فردی استادان بسیار مؤثر است. اینکه استادان دانشگاه بتوانند در یک محیط علمی آزاد، فارغ از سلب و دیدگاههای متفاوت، به ارائه نظریات خود در خصوص مسائل فکری، دینی و معرفتی بپردازند و در یک تعامل دوجانبه و سازنده با نهاد نمایندگی، در ایفای نقش دانشگاهی خود مفید واقع شوند، در کارایی دینی آنان در محیط درسی، تأثیرگذار بوده و آنان را برای مواجهه با افکار انحرافی و دیدگاههای متعارض دانشجویان و رهنمون ساختن آنان به دین اصیل و فکر دینی پویا، قادر می‌سازد. مقام معظم رهبری با تأکید ویژه بر نقش استادان در ارائه فکر دینی اصیل در دانشگاه می‌فرمایند:

«استادان عزیزمان هم به این مسائل احتیاج دارند. استادان هم خودشان را از آشنایی با معارف دینی بی‌نیاز ندانند ... این کمبود است، ما باید جبران کنیم. حالا جبران اصولی و اساسی‌اش البته برنامه‌ریزی‌های دیگری لازم دارد؛ لیکن آن مقداری که در ارتباط با استادان علی‌العجله لازم است - که عمری را گذرانده‌اند و زحماتی کشیده‌اند - این است که با مسائل اسلامی و معارف اسلامی خودشان را آشنا کنند. واقعاً برنامه‌ریزی کنند برای این کار؛ هم خود استادان محترم، هم آقایانی که در دانشگاهها هستند، برنامه‌ریزی کنند». (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار استادان دانشگاهها، ۱۳۸۸/۶/۸)

○ برگزاری نشستهای معرفتی ویژه استادان و دانشجویان با حضور فعالان استادان گروه معارف اسلامی در دانشگاه

استادانی که رسالت اصلی آنان در دانشگاه، ارتقای فکر دینی دانشجویان در قالب دروس معارف اسلامی است، وظیفه اصلی در خصوص شبهه‌زدایی معرفت‌گرایانه و علم‌مدارانه را بر عهده دارند. نشستهای معرفتی با موضوعات انتخابی از سوی دانشجویان و استادان و جهت‌دهی نهاد نمایندگی به این نشستها در راستای تقویت فکر دینی و پاسخگویی به شبهات دینی، مؤثرترین طریق وصول به ایجاد چنین تفکری در محیط دانشگاه است.

○ رویکرد نو و مبتکرانه به مسائل دینی و فکر جدید داشتن

داشتن نگاه نو به مسائل، به خصوص در حوزه علوم دینی، یک اصل تلقی می‌شود که بدون آن، پاسخگویی به شبهات مطرح شده امکان‌پذیر نیست. پاسخهای کلیشه‌ای و تکراری، جوابگوی نیازهای نسل فعلی که در عصر اطلاعات به سر می‌برد و هر روز با مطالب نوینی آشنا می‌شود نیست. لذا باید طرحی نو در انداخت و با حفظ مبانی اصیل اسلامی، رویکردی تجدیدنظرطلب و جدید نسبت به مسائل دینی اتخاذ کرد تا دانشجویان، پاسخ شبهات و مسائل معرفتی خود را در درون این رویکرد ابداعی و مبتکرانه بیابند و با حقیقت دین، بیش از پیش آشنا شوند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید:

«ما خیلی حرف داریم؛ حرف گفتنی و قانع‌کردنی. باید تبلیغات را عمق داد؛ با حرفهای نو و قوی و منطقی با معیارهای روشنفکری. ... نگاه نو، نگاه مبتکرانه به مسائل دینی و مسائل فکری اسلامی، همان نگاه روشنفکری است و معنایش بدعت‌گذاری نیست. همان مبانی را با ابعاد جدیدی که انسان به برکت گذشت زمان آن ابعاد را می‌شناسد، فهمیدن و بیان کردن. از این نایستی ما غفلت کنیم.»

«باید کلاس معارف بگذارید؛ معارف متقن با زبان روز، متناسب با فکر دانشجو، متناسب با ادبیات دانشجو بایستی ارائه بدهید؛ اینها کارهای لازم و اجتناب‌ناپذیری است. به لسان قوم حرف زدن، یک مصداقش اینجاست. با زبان دانشجو باید حرف زد. با ادبیاتی که برای دانشجو قابل فهم است، باید حرف زد. ای بسا ادبیاتی است که در یک محیطی کارساز است، کارآمد است، اما در محیط دیگری کارآمد نیست. این درست مثل اختلاف لغت می‌ماند. واقعاً اختلاف در ادبیات، مثل اختلاف در لغت است؛ مثل این است که انسان در یک محیط فارسی‌زبان بیاید مثلاً گجراتی حرف بزند؛ هیچ کس چیزی نخواهد فهمید. اگر چنانچه انسان، با ادبیات محیط جوان و محیط دانشجویی آشنا نباشد، از این ادبیات استفاده نکند، راه ارتباط فکری بسته خواهد شد و تأثیرگذاری کم خواهد شد. پس به لسان قوم بودن خیلی لازم است.» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای نهاد نمایندگی در دانشگاهها، ۱۳۸۹/۴/۲۰)

○ رویکرد عام‌نگری به مخاطبان از سوی نهاد نمایندگی

نهاد نمایندگی باید به این نکته مهم توجه داشته باشد که در دانشگاه، هر قشری اعم از مذهبی و غیر مذهبی حضور دارد. لذا باید نیازهای هر دو طیف را مد نظر داشته باشد. این مطلب به تجربه ثابت شده است که دانشجویان غیر مذهبی نیز هر گاه با منطق قوی و محکم و دلیل قاطع مواجه شده‌اند، اشتیاقشان به مباحث دینی بیشتر شده است. اینکه برخی از دانشجویان نسبت به مسائل دینی بی‌تفاوت هستند، به دلیل عدم فهم

اصیل آنان از مباحث دینی و عدم صحیح طرح شدن یا حتی نادرست گفته شدن بسیاری از مطالب در خصوص دین است. بسیاری از دانشجویان و در سطح بالاتر استادان، هیچ گونه عنادی با دین ندارند و اگر مطالب به صورت منطقی برای آنان بیان شود، نرمش نشان می‌دهند و پذیرش بهتری خواهند داشت. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید:

«مخاطبان خود را هم فقط دانشجویان متدین و مذهبی و حزب‌اللهی ندانید؛ خوب، آنها که البته هستند. مخاطبان شما همهٔ بدنهٔ دانشجویی کشورند، حتی کسانی که در دل با دین خیلی میانه‌ای هم ندارند، اینها هم مخاطب شما هستند؛ آنها را هم بایستی جذب کنید ... می‌توان دلها را جذب کرد، عنادها را حتی کم کرد یا در موارد زیادی از بین برد.» (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاهها، ۰۷/۰۹/۱۳۸۶)

○ **ایجاد روحیهٔ شاگردپروری در میان استادان و بهره‌گیری از ظرفیت بالقوه و بالفعل آنان**
از نکاتی که باید مد نظر استادان دانشگاه قرار گیرد و نهاد نمایندگی نیز باید چنین رویکردی را در میان تمامی استادان احیا کند، توجه ویژه به تربیت نسل جوان دانشجو و هدایت آنان در مسیر تعمیق باورهای دینی و شکوفا کردن فضایل اخلاقی خود است. اینکه استادان دانشگاه، خود را مسئول ارتقای فکر دینی دانشجویان بدانند و در این زمینه نهایت تلاش خود را بکنند، اتفاق مبارکی است که می‌تواند در دانشگاه شکل بگیرد و این میسر نمی‌شود مگر با تصحیح دیدگاه آنان، که فقط مسئول آموزش مطالب نظری نیستند، بلکه باید گام در وادی شاگردپروری گذاشته و نسلی مؤمن، متعهد، متخصص و در یک کلام، ارزشی را به جامعهٔ علمی تحویل دهند. لذا ایجاد دغدغه در حوزهٔ مسائل دینی در میان دانشجویان، باید سرلوحهٔ کار استادان دانشگاه قرار بگیرد و نهاد نمایندگی نیز باید در این زمینه، از آنان حمایت کند. مقام عظمای ولایت در این خصوص می‌فرماید:

«نقش استاد در محیط‌های آموزشی نقش بسیار برجسته و مهمی است. استاد فقط آموزندهٔ دانش نیست، بلکه منش استاد و روش استاد می‌تواند مربی باشد؛ استاد، تربیت‌کننده است. تأثیر استاد روی شاگرد، علی‌الظاهر از تأثیر بقیهٔ عوامل مؤثر در پیشرفت علمی و معنوی و مادی متعلم بیشتر است؛ از بعضی که خیلی بیشتر است. گاهی استاد می‌تواند یک کلاس را، یک مجموعهٔ دانشجو یا دانش‌آموز را با یک جملهٔ بجا تبدیل کند به انسانهای متدین. لازم هم نیست حتماً رشتهٔ علوم دینی یا معارف را تدریس کند؛ نه، شما گاهی یک جا در درس فیزیک، یا در درس ریاضی، یا در هر درس دیگری - علوم انسانی و غیر انسانی - می‌توانید یک کلمه بر زبانتان جاری کنید، یا یک استفادهٔ خوب از یک آیه قرآن بکنید، یا یک انگشت اشاره به قدرت پروردگار و صنع الهی بکنید که در دل این جوان می

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ♦ ۱۵۹

ماند و او را تبدیل می‌کند به یک انسان مؤمن. استاد اینجوری است». (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای بسیجی هیئت علمی دانشگاهها، ۸۹/۴/۲)

○ نهادینه‌سازی فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه در سطوح مختلف و اهتمام ویژه نهاد نمایندگی به آن

در موضوع مهمی چون امر به معروف و نهی از منکر، باید جایگاه تمامی نهادهای دانشگاه به درستی تعریف و معروف و منکر برای آنان تبیین شود. نهاد نمایندگی به عنوان یکی از متولیان اصلی این امر حساس در دانشگاه، رسالت خطیری را به عهده دارد که همان نهادینه کردن و فرهنگ‌سازی برای چنین موضوع بااهمیتی است. استادان دانشگاه در این مورد هم نقش سرنوشت ساز و تأثیرگذاری دارند که با هدایت نهاد نمایندگی می‌توانند به خوبی از عهده ایفای نقش خود برآیند. اگر این رویکرد در تمامی سطوح دانشگاه پدید آید که معروف در دانشگاه، به عنوان یک ارزش تلقی شود و منکر به منزله ضد ارزش، این خود در تقویت فکر دینی و حرکت به سمت ارتقای آگاهی‌های دینی و معرفتی دانشجویان، استادان و حتی کارکنان، مثمر ثمر و مطلوب خواهد بود.

ایجاد فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه از طرق گوناگون، قابلیت تحقق دارد. برگزاری جلسات شورای امر به معروف و نهی از منکر (که ضوابط خاصی برای آن تعیین شده است) با محوریت نهاد نمایندگی و مشخص کردن وظایف بخشهای مختلف دانشگاه در این خصوص، برگزاری کارگاههای آموزشی در هر سه سطح با تأکید بر نقش استادان و دانشجویان، تهیه و تدارک مطالب مختصر از سوی نهاد نمایندگی در موضوع مهم شناسایی معروف و منکر به صورت مستمر و تبیین رسالت دانشگاهیان در این رابطه، تشویق دانشجویان به ارائه طرحهای کاربردی در زمینه راهکارهای امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه و مشارکت خودجوش و فعالانه تمامی دانشگاهیان در این زمینه، بخشی از پیشنهادهای حائز اهمیت است که می‌توان در این حوزه ارائه کرد.

○ بصیرت‌افزایی

افزایش بصیرت افراد نیز به نوعی یکی از جنبه‌های ارتقای فکر دینی در دانشگاه محسوب می‌شود. بصیرت در هدف، بصیرت در وسیله، بصیرت در شناخت دشمن، بصیرت در شناخت موانع راه، بصیرت در شناخت راههای جلوگیری از این موانع و برداشتن آنها، فکر دینی را تعالی می‌بخشد. بصیرت‌افزایی هم با بخشنامه و شعار به انجام نمی‌رسد، بلکه نهاد نمایندگی می‌تواند با توجه به راهکارهایی که رهبر معظم انقلاب بیان فرموده‌اند، قدم بلندی در این زمینه بردارد:

راهکار اول: ایجاد زمینه‌های تقوا و پرواداری؛ اینکه به دانشجویان و استادان بیاموزیم در مسائل شبهه‌ناک، بی‌پروایی در گفتار و رفتار از خود نشان ندهند و اینکه هر کس، در هر رتبه‌ای از علم یا موقعیت اجتماعی، رعایت احتیاط را از دست ندهد، این خود شعبه‌ای از بصیرت است. اهمیت و تأکیدات مکرر قرآن کریم، گواه بر این مدعاست: «یا ایها الذین آمنوا ان تتقوا الله يجعل لکم فرقانا...» (انفال، آیه ۲۹).

راهکار دوم: بازخوانی مکرر حوادث و وقایع گذشته و آسیب‌شناسی عالمانه و عبرت گرفتن از آن، نقش مهم و شگرفی در عمق بخشیدن به قدرت بصیرت فرد دارد. حضرت علی (ع) در این خصوص می‌فرماید: «من اعتبر ابصر و من ابصر فهم و من فهم علم» (دستی، ۱۳۷۹، حکمت ۲۰۸، ص ۶۷۲)؛ کسی که حوادث تاریخی را مورد توجه قرار بدهد و از آنها آموزش و عبرت بگیرد، دارای بینش می‌شود و کسی که بینش خود را به کار گیرد، فهمش بالا می‌رود و خوب و بد مسائل را درمی‌یابد. روشن است عبرت گرفتن، شاخص مهم این بازخوانی‌هاست. تفکر، زمینه‌ساز عبرت است و عبرت، زمینه بصیرت را فراهم می‌آورد: «من تفکر أبصر» (همان، نامه ۳۱، ص ۵۸۶).

راهکار سوم: در تعمق بخشیدن به بصیرت، مطالعه دقیق شرایط افراد و اجتماع و اطلاع دقیق از تحولات پیرامونی اجتناب‌ناپذیر است. عدم آگاهی از جریان‌ها مربوط به دوست و دشمن و فاصله گرفتن از آنچه هر روز اتفاق می‌افتد، عامل مهمی در شکار شدن به دست عوامل فتنه است.

اطلاع خوب و پیش‌بینی دقیق تحرکات بر مبنای دانسته‌های صحیح، کمک بزرگی در مصونیت از مردود شدن در حفظ ارزشهای میهنی و عقیدتی است. اگر می‌خواهیم بدانیم چقدر بصیرت داریم، باید ببینیم چقدر بر احوال افراد و اجتماع اشراف داریم، به خصوص در مورد خواص که نقش محوری برای دیگران ایفا می‌کنند.

نهاد نمایندگی می‌تواند با ایجاد زمینه گفتگو و مشورت با نخبگان آگاه و روشنگر برای استادان و دانشجویان، ایجاد کرسی‌های آزاد اندیشی با ضوابط خاص خود، تشویق به مطالعه کتاب و بازخوانی تاریخ اسلام همراه با تحلیلهای عالمانه و تشکیل حلقه‌ها و جلسات جریان‌شناسی سیاسی، در تعمیق بصیرت مخاطبان خود مؤثر باشد.

■ نتیجه‌گیری

مهم‌ترین رسالت نهاد نمایندگی در دانشگاه، ارتقای فکر دینی دانشگاهیان و به ویژه دانشجویان است. با مروری مختصر بر اهداف و وظایف این نهاد و نقشی که برای آن در دانشگاه تعریف شده است، مشخص شد که افزایش سطح آگاهی‌های فردی دانشجویان و پاسخگویی به شبهات مطرح شده از جانب آنان، بر عهده نهاد نمایندگی است. حضور مداوم و مستمر مسئولان نهاد نمایندگی و تحکیم

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ♦ ۱۶۱

ارتباط با بدنه دانشگاهی، ارائه فکر نو، قوی، مستدل و منطقی در مباحث رایج، تأکید ویژه بر راه اندازی کرسی‌های آزاد اندیشی و نظریه‌پردازی در دانشگاه، عام‌نگری مخاطبان، انتقال رویکرد شاگردپروری به استادان در حوزه علوم دینی و فرهنگ سازی مناسب برای نهادینه کردن امر به معروف و نهی از منکر و استفاده از ظرفیتهای استادان مؤمن و انقلابی در این زمینه، از جمله موارد مهمی هستند که نقش نهاد نمایندگی را در ارتقای فکر دینی در دانشگاه تبیین می‌کنند. امید که نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری با در اختیار گرفتن تمامی امکانات بالقوه و بالفعل دانشگاه و هدایت و ساماندهی نیروهای فرهنگی در دانشگاه، گامهای مثبت و سازنده‌ای برای ارتقای فکر دینی در میان دانشگاهیان بردارد و به خصوص نسل جوان دانشجو را نسلی دیندار، دین‌فهم و دارای قوه تفکر دینی تربیت کند. إن شاء الله.

منابع

- قرآن کریم.
- ابن اثیر، علی بن محمد (۱۳۸۵)؛ تاریخ کامل، سید محمد حسین روحانی، تهران، اساطیر.
- ابن منظور، جعفر بهاء الدین محمد بن مکرم (۱۳۸۵)؛ لسان العرب، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- احمدی، علی اکبر (۱۳۸۹)؛ «دین و دوران؛ جستاری در اسلام‌شناسی مرتضی مطهری»، تهران، معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی.
- بحرانی، سید هاشم (۱۳۸۶)؛ البرهان فی تفسیر القرآن، تهران، دارالمجتبی.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸)؛ انتظار بشر از دین، قم، اسراء.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۰)؛ قرآن در قرآن، قم، اسراء.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹)؛ هدایت در قرآن، قم، اسراء.
- جواهری، اسماعیل بن حماد (۱۳۶۸)؛ الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه، تحقیق احمد عبدالغفور عطار، تهران، امیری.
- حداد عادل، غلامعلی (۱۳۷۴)؛ «استاد شهید مرتضی مطهری و آسیب‌شناسی دین و دینداری»، پیام حوزه، ش ۵.
- دشتی، محمد (۱۳۷۹)؛ ترجمه نهج البلاغه، قم، مشرقین، چ هشتم.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۸۶)؛ ترجمه مفردات الفاظ القرآن، مصطفی رحیمی‌نیا، تهران، سبحان.
- رحیم‌پور، مهناز (۱۳۸۶)؛ «شیوه‌های دعوت در آیه ۱۲۵ سوره نحل»، فصلنامه بینات، ش ۵۵.
- رحیمی، عباس (۱۳۸۱)؛ «چهل و هفت نکته تبلیغی از قرآن کریم»، مبلغان مهر، ش ۳۳.
- زبیدی، سید محمد مرتضی الحسینی (۱۴۰۳ ق)؛ تاج العروس من جواهر القاموس، تحقیق عبدالکریم العزباوی، کویت، مطیعه حکومت.
- زمخشری، محمود بن عمر (۱۳۸۹)؛ تفسیر کشاف، مسعود انصاری، تهران، ققنوس.

نقش نهاد نمایندگی در ارتقای فکر دینی در دانشگاه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری ❖ ۱۶۳

- شریفی، عنایت‌الله (۱۳۸۱)؛ «اصول و روشهای تبلیغی قرآن(۱)»، مکتب اسلام، سال چهل و دوم، ش ۱ (فروردین).
- شریفی، عنایت‌الله (۱۳۸۱)؛ «اصول و روشهای تبلیغی قرآن(۲): اصل حکمت»، مکتب اسلام، ش ۲.
- طباطبائی، سید محمدحسین (۱۳۸۵)؛ المیزان فی تفسیر القرآن، تهران، دار الکتب الاسلامیه.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۸۸)؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، قم، نور وحی.
- طوسی، خواجه نصیرالدین (۱۳۶۱)؛ اساس الاقتباس، به کوشش محمدتقی مدرس رضوی، تهران، [بی‌نا].
- طوسی، محمدبن حسن (۱۳۸۸)؛ التبیان فی تفسیر القرآن، قم، ذوی القربی.
- عباسی مقدم، مصطفی (۱۳۸۲)؛ «تنوع و جامعیت شیوه‌های تبلیغی قرآن»، کتاب روش، پیش شماره ۱ (زمستان).
- فضل‌الله، سید محمد حسین، (۱۳۵۹)؛ «شیوه های دعوت و تبلیغ از دیدگاه قرآن»، ترجمه مرتضی دهقان طرزجانی، انتشارات یاسر، ج اول.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴)؛ تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۸)؛ «ویژگی های مبلغ از دیدگاه قرآن»، سایت حوزه نت.
- «وحدت حوزه و دانشگاه در آرای اندیشمندان»، [بی‌نا]، [بی‌تا]، نشریه مسجد دانشگاه، ش ۱۰.
- هاشمی رفسنجانی، اکبر (۱۳۹۰)؛ مصاحبه، مجله حوزه، ۲۱ خرداد.